

A szóhasonlóság mértékének tesztelése CVCVC szerkezetű hangkivető főnevekkel

Rung András

A szavak hasonlósági mértékének mentálisan reális módon való meghatározása fontos szerepet játszik abban, hogy szavakhoz sikeresen tudjunk analógiás forrást, forrásokat választani. Korábbi írásomban (Rung 2009) olyan a hasonlításban használt algoritmusokat mutattam be, amelyek azt feltételezik, hogy két szó összevetésében a szóvégeken megfigyelhető hasonlóságok nagyobb jelentőséggel bírnak. Vizsgálatomban ennek megfelelően azt kívántam bizonyítani, hogy a szavak végéhez közelebbi fonémák hasonlósága, azonossága esetén két szót hasonlóbbnak éreznek a beszélők a toldalékolás szempontjából (jobb oldalon megjelenő suffixumok esetén), mintha a hasonlóságok, azonosságok a szavak belsejében vagy a bal szélén figyelhetők meg. Ez a vizsgálat nem előzmények nélküli. Nagyban **támaszkodok Lukács (2002) eredményeire**, módszereire és részben azon problémakörök feltárására törekszem (hangok hasonlóságának hatása a szóalakok hasonlóságára a pozíció függvényében), amelyeknek szükségességét már ő is megfogalmazta dolgozatának konklúziójában.

Az állítás igazolására 116 magyar anyanyelvű beszélővel egy 110 kérdésből álló tesztet tölttettem ki, amelyben CVCVC szerkezetű hangkivető főnevek alapján készített álszavak tárgyesetét kellett meghatározniuk. A hangkivetés átlagos mértéke 36,8% volt a válaszokban. Az eredmények alapján (1. táblázat) látható, hogy az **egyes fonémapozíciókban megfigyelhető hasonlóságok és eltérések különböző fontossággal bírnak szavak összevetése esetén**. Ezt abból láthattuk, hogy minél inkább balra változtattunk meg egy fonémát egy CVCVC szerkezetű álszón belül, annál hasonlóbb volt viselkedése (hangkivetési mértéke) ahhoz a szóhoz, amelyből létrehoztuk.

Változtatás helye	hangkivetés mértéke	Szignifikáns eltérések	szórás	min.	max.	leginkább hangkivető szavak
1. fonéma	44,2%	> 3. fonéma ** > 5. fonéma ***	21,9	0%	93,1%	lücsök, rucsok, böcök, pürök, dücsök
2. fonéma	41,5%	> 5. fonéma ***	20,1	0%	86,2%	pücsök, vücsök, vocok
3. fonéma	39,2%	> 5. fonéma ***	22,1	0%	79,3%	vöcsök, rücsök, tücsök, tüsszök, surom
5. fonéma	22,5%		13,5	0%	58,6%	sulyog, hurocs, bögöl

1. táblázat: A fonémapozíció hatása a hangkivetés mértékére. ** = $p < 0,01$, *** = $p < 0,001$

A fonémapozíció hatásától függetlenül megfigyelhettük, hogy az eredeti szó befolyásán túl leginkább az új szó egyedi viszonyrendszerének van szerepe hangkivetési mértékének alakulásában. Azaz a résztvevők nem feltétlenül az eredeti szót használták analógiás forrásnak az álszó alakjainak kiválasztásában, hanem az álszót már önállóan értékelték, és ez alapján határozták meg viselkedését. Ebben legnagyobb szerepe a szerkezetileg is hasonló szavaknak van, amit kiegészít a vége alapján legközelebbinek számító leghasonlóbb szó hatása is.

Lukács Ágnes 2002. *Alaktanilag kivételes tövek vizsgálata a magyarban. A leíró általánosítások mentális realitása.* (szakdolgozat)

Rung András 2009. Szóhasonlóság mérése analógiás megközelítésben. In: Tanács Attila–Szauter Dóra–Vincze Veronika (szerk.): VI. magyar számítógépes nyelvészeti konferencia. MSZNY 2009. Szegedi Tudományegyetem. Szeged. 104–113.